

Platform BK - Reader

Kunstenaars honoraria

Content

Lucette ter Borg	Maatschappelijk verantwoord hangen	3 - 7
Steven ten Thije	The Bigger Picture - Reactie op Kunstenaars: Musea zijn soms krenterig van Lucette ter Borg	8 - 9
Niek Hendrix	Met sommige musea heb je als kunstenaar geen vijanden meer nodig	10 - 11
Jack Segbars	Kunstenaarshonoraria: reactie Platform BK op Van Abbemuseum	12 - 13
Birgit Donker	Honorarium: volg de Denen	14
Platform BK	Hang- en stageld	15
	Links naar andere artikelen	16

Maatschappelijk verantwoord hangen (lange versie van 'Kunstenaars: Musea zijn soms Krenterig' NRC van 8 mei 2014)

Lucette ter Borg

Eindelijk ben je dan toch als kunstenaar beland op cloud nine: je krijgt een grote solotentoonstelling in een serieus Nederlands museum – het resultaat van jarenlange arbeid in je atelier en daarbuiten. Jaren van leuren met je werk, galeriehouders, curatoren en verzamelaars benaderen, inzenden voor prijzen, stipendia en opdrachten, en ondertussen vooral dóórgaan. En nu is die missie geslaagd – althans in de ogen van de buitenwereld.

'Wow dude,' zeiden collega's van beeldend kunstenaar Rob Voerman (1966), toen ze in 2010 diens reusachtige en zeer lovend besproken solo in het Cobramuseum in Amstelveen zagen. 'Jij loopt wel even binnen zeg.' Ook filmmaker Jeroen Eisinga (1966) kreeg dat soort opmerkingen toen hij twee jaar geleden een sensationeel overzicht met zeven video-installaties in het Stedelijk Museum in Schiedam had. Meer dan twintig interviews gaf hij. Er werden televisie-items gemaakt, hij kwam in DWDD, zijn film Springtime (2010-2011), waarin hij zijn eigen leven op het spel zet door zich te laten bedekken door 150 duizend steekgrage bijen, werd algemeen bestempeld als een meesterwerk. Toch herinnert Voerman zich het jaar van zijn solo in het Cobramuseum als het jaar dat hij 'bijna failliet' ging. Eisinga weet nog hoe hij tussen de interviews en televisieopnames voor zijn expositie in 2012 in Schiedam door brieven kreeg van zijn huisbaas: we gaan je huis ontruimen want je hebt drie maanden huurachterstand. Eisinga: 'Ik moest geld van mijn moeder lenen om de huur te betalen. Het museum betaalde geen cent voor het halve jaar dat ik af en aan bezig was. Ik kreeg een reiskostenvergoeding. Geld voor een aankoop hadden ze niet.' De bijenfilm die 60 duizend euro productie kostte, werd uiteindelijk voor 36 duizend euro verkocht aan Museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam. Eisinga: 'Daar was ik superblij mee, want daarmee kon ik net de schulden van afbetalen die ik had gemaakt.'

Een succesvolle tentoonstelling in Nederland mag er met andere woorden van buiten nog zo succesvol uitzien, de expositiepraktijk voor de kunstenaar is weerbarstig. En wordt weerbarstiger nu de mogelijkheden om andere inkomsten te vergaren afnemen als gevolg van bezuinigingen en crisis. Dat het met de inkomstenvorming van beeldend kunstenaars in Nederland nooit rooskleurig is gesteld, is geen nieuws. De leden van de CoBRA-beweging waren in de naoorlogse jaren zo arm als kerkratten. Staatssteun bestond niet. Maar in de jaren zestig en zeventig daagde langzaam het besef dat een beschaafde samenleving voor de kunst en haar kunstenaars moet zorgen. Er kwam een fijnmazig subsidiestelsel. Inmiddels ligt dat subsidiestelsel flink onder druk en is het opdrachtencircuit uitgedund. Het Mondriaan Fonds honoreerde in 2013 13 van de 66 aanvragen voor een werkbijdrage Jong Talent (het vroegere startstipendium). Van de werkbijdrage voor Bewezen Talent (de vroegere werkbeurs) honoreerde het Fonds 26 van de 67 aanvragen.

Volgens Rune Peitersen, voorzitter van Platform BK, is Nederland haar rol als gidslid 'kwijt'. Peitersen was onlangs op een bijeenkomst in Brussel met vertegenwoordigers van Europese kunstfondsen. Peitersen: 'Daar zegt men nu ronduit: "We kijken inmiddels alleen nog maar naar Nederland om te zien hoe het niet moet."'

Tegen die achtergrond is de houding van Nederlandse musea ten aanzien van inkomstenvorming van

kunstenaars belangrijk. Hoe honoreren zij kunstenaars voor het soms maandenlange werk aan een tentoonstelling? Wat zijn de regels? En welke onderhandelingspositie heeft de kunstenaars daarbij? Ik sprak met kunstenaars van naam en faam. Geen beginners, maar (inter)nationaal flink aan de weg timmerende kunstenaars als Eisinga en Voerman, Guido van der Werve, Navid Nuur, Jacco Olivier, Dick Verdult, Anne Wenzel en Maartje Korstanje. Ook ging ik langs bij museumdirecteuren, conservatoren, het Mondriaan Fonds en het Platform BK.

Hoe verschillend de uitgangspunten, werkwijzen en motieven van de kunstenaars ook zijn om de kunst in te gaan, allemaal delen ze het gevoel dat fraai wordt verwoord door de recent met de prestigieuze Art Basel Hongkong Discovery Prize bekroonde Navid Nuur (1976): 'Ik voel me als een vliegtuig in de lucht dat iedere keer net voordat het neerstort wordt volgetankt.' Nuur benadrukt hoe zwaar de eerste vier jaren van zijn kunstenaarschap waren. 'Dank zij het Mondriaan Fonds, de Charlotte Köhlerprijs en de Volkskrant Beeldende Kunstprijs - waarmee ik in 2010 in totaal 30 duizend euro won - stortte ik niet neer.'

De antwoorden van kunstenaars kwamen aanvankelijk aarzelend. 'Er bestaat veel schaamte bij collega's over hun huishoudboekje,' zegt beeldhouwster Anne Wenzel (1972). 'Geld is een taboe. Ik vind: laat maar eens zien hoe weinig je verdient. Alleen dan kan er iets veranderen.' Daarom heeft Wenzel haar kasboek voor het bejubelde overzicht dat nu in het Rotterdamse TENT is te zien, op Facebook geslingerd. 'De teller staat op min tweeduizend euro,' rekt ze voor. 'En dan reken ik mijn kosten voor atelierhuur en woonlasten daar niet bij. Ik moet dus eigenlijk een bijbaantje nemen om deze tentoonstelling in TENT te kunnen betalen.'

Naast schaamte heerst er ook angst. 'Musea hebben de macht,' zegt Eisinga. 'Als je als kunstenaar klaagt over vergoedingen, word je al snel als querulant gezien en vragen ze je niet meer.' 'Ik wil mijn goede verhouding met de directeur van het Cobra Museum niet schaden,' zegt Rob Voerman. 'Ik wil niet dat musea mij zien als een zeurpiet,' zegt Dick Verdult (1954).

Het is bepaald niet makkelijk, zo blijkt, om als kunstenaar je weg te vinden in de wirwar van regelingen die musea hanteren. Die regels zijn niet eenvormig, en transparant zijn de musea allerm minst. Iedereen doet wat hem of haar goeddunkt. Of, zoals Hedwig Saam, directeur van Museum Arnhem, het uitdrukt: 'Het is een beetje wild west.' Martijn van Nieuwenhuyzen, conservator bij het Stedelijk Museum in Amsterdam, zegt: 'Het is maatwerk'.

Grofweg bestaan er zes manieren waarop een museum een kunstenaar bij zijn tentoonstelling kan steunen. In natura: door de kunstenaars de mogelijkheid te bieden zijn werk te presenteren, een catalogus uit te geven en hem op te nemen in een museaal programma. Er kunnen reiskosten of een dagvergoeding worden gegeven. Een museum kan een nieuw werk van de kunstenaar (mee) produceren en/of aankopen. Het kan hang- en stagelden betalen gedurende de looptijd van de expositie. Ten slotte is er de fee voor de tijd dat de kunstenaar werkt aan concept, op- en afbouw van de tentoonstelling.

Geen van deze regelingen wordt tegelijk betaald. Hang- en stagelden zijn in Nederland non-existent. Dit in tegenstelling tot landen als Denemarken, Zweden en Canada, waar bij wet is geregeld dat kunstenaars gedurende de looptijd van de tentoonstelling een minimumsalaris krijgen. 'Als ik salaris voor kunstenaars zou moeten betalen,' zegt directeur Sjarel Ex van museum Boijmans van Beuningen in Rotterdam, 'zou ik minstens drie tentoonstellingen per jaar minder moeten maken.' Met die tentoonstellingen trekt Boijmans bezoekers; bezoekers die nodig zijn om de begroting rond te krijgen. Directeur Stijn Huijts van het Bonnefantenmuseum in Maastricht zegt: 'Ik wil in principe best hang- en stageld betalen, maar dan kan ik niets van een kunstenaar aankopen: het is 't één, of 't ander.'

De meest voor de hand liggende financiële bijdrage die een museum kan geven, is die van reiskosten en een pro diem-regeling. Grote musea als het Bonnefanten, Boijmans van Beuningen, het Groninger Museum en het Stedelijk Museum in Amsterdam hanteren een dagvergoeding voor kunstenaars van

tussen de 50 en de 80 euro. 'Daarnaast leggen we de kunstenaar in de watten,' zegt Leontine Coelewijn van het Stedelijk Museum in Amsterdam. 'Wij geven ze behalve een pro diem een fijn hotel,' zegt Van der Zijpp in Groningen. 'Wij doen niet aan kamperen.'

Toch zijn er ook musea waar dit soort vergoedingen geen uitgemaakte zaak zijn. In het Haagse GEM kreeg Jacco Olivier (1972) voor zijn huidige solo alleen zijn reiskosten terug. 'Daar moest ik al blij mee zijn, zeiden ze, want geen enkel museum in Nederland betaalde meer.' Beeldhouwer Maartje Korstanje (1982) kreeg voor de groepstentoonstelling Wonderland, in 2009 in KadE in Amersfoort eveneens alleen reiskosten vergoed. 'Verder was er geen enkel budget,' zegt Korstanje die haar nieuwe werk voor de tentoonstelling financierde met een startstipendium. Rob Voerman betaalde bij het Cobra Museum zijn eigen hotelkosten. Dick Verdult kreeg voor de kolossale solo die hij in 2011 in het Van Abbemuseum in Eindhoven ontwierp en produceerde, 'geen enkele dagvergoeding'. Voor de elf maanden die hij aan de tentoonstelling werkte, kreeg hij sowieso geen honorarium. 'Het jaar 2011,' zegt Verdult, 'was mijn armste jaar ooit.'

De betrokkenheid van een museum groeit op het moment dat wordt besloten om een nieuw kunstwerk mee te produceren. Gelden daarvoor worden vaak gezocht bij het Mondriaan Fonds. 'Wij hebben de budgetten gewoon niet om die productiekosten te betalen,' zegt conservator Wilma Sütö van het Stedelijk Museum in Schiedam. 'Kunstenaars zijn wat dat betreft bodemloze putten: alles wordt geïnvesteerd in hun kunst.' Sütö helpt kunstenaars met wie zij solo's organiseert vaak met de aanvragen. Voor de tentoonstelling Schilderkunst op drift, die in mei in het museum opent en waarvoor vijf kunstenaars zijn uitgenodigd om site specific te maken, is daardoor nu 2500 euro per kunstenaar beschikbaar. 'Als ik een kunstenaar uitnodig voor een solo, doe ik dat zeer zeker niet uit vluchtig engagement,' zegt Sütö. 'Ik volg zo'n kunstenaar vaak al jaren.'

Bij Dick Verdult liep het anders. Hij produceerde niet alleen nieuw werk voor zijn acht zalen omvattende solo in Eindhoven, maar ontwikkelde het hele concept. 'Gaandeweg de voorbereiding bleek dat het Van Abbe de productie niet gedekt kreeg. Het gat moest gevuld worden met een zak geld van het Mondriaan die ik persoonlijk moest aanvragen. Het museum kocht na afloop wel een werkstuk aan.' Rob Voerman maakte op verzoek van het Cobra Museum een nieuw werk, de dystopische installatie Cinema (2010). Cinema werd uiteindelijk niet aangekocht, omdat het Cobra de aankoop van eigentijdse kunst niet in haar beleidsmissie heeft staan. Hoe uitbundig het werk ook in de kunstwereld werd geprezen, het ging na afloop van de tentoonstelling retour naar Voermans opslag buiten Arnhem. 'Ik heb juist een deel ervan naar de vuilstort gereden,' zegt hij. 'Ik kan de opslagkosten gewoon niet meer betalen.'

Een solotentoonstelling in een Nederlands museum wil helemaal niet zeggen dat een museum automatisch werk van je aankoopt, beklemtonen alle kunstenaars. Bij sommige musea komt dat door gebrek aan geld. 'We willen het wel,' zegt Sütö, 'dolgraag zelfs. Maar we kunnen niet altijd budgetten vrij maken, zoals in het geval van Jeroen Eisinga. Tja, dan moet je iemand met héél veel spijt in je hart weer laten gaan.'

Sjarel Ex zegt: 'We willen wel aankopen, maar dat kan niet altijd. Als een kunstenaar nieuw werk maakt, is hij eigenaar van dat werk, en kan hij het later ook weer verkopen. Een kunstenaar is zelf regisseur van zijn campagne.'

In het Bonnefanten in Maastricht gaat dat anders. Stijn Huijts: 'Wij kopen doorgaans aan na een solo. Ik kan me niet herinneren dat we een grote solo van iemand organiseerden en niets aankochten. Dat kun je niet maken, vind ik. Je haalt een kunstenaar toch niet alleen maar voor de show binnen?' Ook in het Groninger Museum bestaat er een 'stevige verbinding' tussen presentatie en verwerving. Conservator Sue-an van der Zijpp: 'Dat betekent in de regel dat als we een grote tentoonstelling organiseren van een levende kunstenaar - en we doen eigenlijk nauwelijks kleine tentoonstellingen -, er vaak nieuw werk is dat vervolgens wordt aangekocht.'

Musea hanteren de regel dat in het geval van een aankoop geen fee voor inrichting wordt uitbetaald

- alleen het Bonnefanten deed heel netjes allebei bij de grote solo van Navid Nuur vorig jaar. Nuur veranderde de muren van het museum in geurparadijzen, de zalen in dart boards en plaatste daar zijn werk tussen. Huijts: 'Navid bedacht het hele concept van de tentoonstelling. Dan vind ik dat ik hem ook moet betalen daarvoor: in dit geval was dat tweeduizend euro.'

Guido van der Werve's beeldschone nieuwe film Nummer Veertien (2012) werd in 2013 tentoongesteld in het Stedelijk Museum in Amsterdam. Van der Werve (1977) kreeg geen fee voor de inrichting, maar het museum liet wel doorschemeren dat ze het werk wilde aankopen. Dat gebeurde uiteindelijk samen met De Hallen in Haarlem.

Grootste bron van frustratie bij alle kunstenaars is het ontbreken van een regeling voor fees voor het werk aan de inrichting van hun tentoonstelling. Anne Wenzel: 'In september wil het museum Arnhem een tentoonstelling met me doen. Ik ben meerdere dagen voor die expositie aan het werk. Voor alles is geld, maar niet voor mij. Ik sta met nul euro op de begroting. Dat is toch raar? Zonder mij zou er geen expositie zijn.' Dick Verdult, die net een tentoonstelling in Mexico heeft afgerond: 'Anders dan buitenlandse musea, leeft bij Nederlandse musea sterk het idee dat kunstenaars deugnieten zijn die je niet hoeft te betalen voor hun werk.' Jacco Olivier, die via zijn galeriehouders in Londen (Victoria Miro) en New York (Marianne Boesky) regelmatig in het buitenland tentoonstelt, zegt: 'Ik ben in het GEM vijf dagen bezig geweest om in te richten, en iedereen vindt het daar normaal dat ik niets betaald krijg. Voor een festival in Detroit kreeg ik 7000 dollar honorarium. Dat is gigantisch en fijn. Maar ik ben ook al blij met 500 dollar. Het gaat me om het gebaar. Wie gaat er nu een week voor niks werken? Zij?'

Musea stellen daartegenover dat kunstenaars al heel veel in de schoot krijgen geworpen met een solo: een serieus podium, een verbetering van hun cv, en daarmee samenhangend: een stijging van de waarde van hun kunst. Daarom zien musea af van een fee of honorarium. 'De solo's die wij bij Boijmans van Beuningen maken,' zegt directeur Sjarel Ex, 'fungeren als trampolines voor de kunstenaar. Bovendien helpen wij de kunstenaar met financieren van materiaal en maakkosten, we kopen zeer regelmatig uit exposities aan en organiseren soms - zoals bij de grote solo van Marijke van Warmerdam in 2012 - buitenlandse venues. Als je dat verdisconteert, dan spreek je niet over een fee van 2000 euro maar een op jaarbasis in de hedendaagse kunst geïnvesteerd bedrag van zes nullen.'

Het Stedelijk Museum in Schiedam geeft fees 'niet automatisch'. Maar conservator Wilma Sütö weet ook niet 'of dit per se moet.' 'Kunstenaars zijn zelfstandige ondernemers en door tentoon te stellen investeren ze in hun professionaliteit. Daar hoort bij dat ze zelf hun huishoudboekje op orde hebben.' Het Stedelijk Museum in Amsterdam en het Bonnefanten betalen soms fees - als een kunstenaar de hele encenering van de tentoonstelling bedenkt en uitvoert, zoals Aernout Mik in 2013 in het Stedelijk deed of Navid Nuur in Maastricht.

Maar het tij lijkt te keren, want er klinken ook andere geluiden. Allereerst bij het Mondriaan Fonds. Directeur Birgit Donker noemt de gedachte dat kunstenaars blij moeten zijn als ze alleen al in een museum hangen, 'achterhaald'. 'Wij verlangen van kunstenaars dat ze zelfstandige ondernemers zijn, en dan zouden we ze niet betalen voor hun werk?' Het is crisis en musea hebben het niet breed, maar: 'Ze krijgen toch ook inkomsten via diezelfde tentoonstellingen binnen?'

Ook bij het Stedelijk Museum in Amsterdam gelden andere mores. 'De traditie van niet-betalen is gewoon heel ouderwets,' zegt conservator Bart Rutten. Dat een solotentoonstelling in het Stedelijk Museum op zichzelf al voldoende betaling zou zijn, omdat de cv van de kunstenaar er wel bij vaart, vindt collega-conservator Leontine Coelewijn 'een heel fout argument'. 'Onze cv wordt toch ook gespekt? Worden wij daarom ook maar niet betaald?'

Het Groninger Museum kent naast de 'gewone' regelingen voor aankoop, dagvergoedingen en productiebudgetten een stipendiumregeling. Deze regeling is zo goed dat ze gerust voorbeeldig is te noemen. Sue-an van der Zijpp: 'Wij geven een jonge kunstenaar voor een periode van ten minste twee jaar, maar vaker langer, 20 duizend euro jaarlijks. In ruil daarvoor en in overleg met de kunste-

naar ontvangen we werk voor onze collectie. Elk stipendium wordt afgesloten met een grote solo. Dit doen we met het oog op talentontwikkeling.'

In het verleden ontvingen onder anderen Marc Bijl, Inez van Lamsweerde & Vinoodh Matadin en Folkert de Jong zo'n stipendium. Komende jaren zijn beurzen toegekend aan Maartje Korstanje, modeontwerpster Marga Weimans en Nacho Carbonell. 'Het werk,' zegt Van der Zijpp, 'is nog niet gemaakt. De kunstenaars zijn nog druk bezig. Er is nog niks. Dat is een gok ja, maar die gok nemen we graag. Uit het verleden is gebleken dat we op deze manier vaak goed en bijzonder werk konden verwerven tegen uiteindelijk een schappelijke prijs. Ook biedt deze manier van verzamelen diepgang, want je volgt de ontwikkeling van een kunstenaar. En voor de kunstenaars biedt het naast het fijne gevoel dat iemand vertrouwen in je heeft, ook nog iets anders: financiële rust.'

Of de Groninger regeling navolging krijgt is de vraag. Het Mondriaan Fonds heeft in het jongste beleidsplan voor het eerst de eis opgenomen dat musea in de toekomst 'een reëel honorarium aan kunstenaars moeten betalen.' 'Dat besef moet serieus bij musea gaan dagen,' vindt directeur Birgit Donker. Zij denkt dat musea en kunstenaars daarvoor met elkaar om de tafel moeten, 'net als in Denemarken, waar nu onlangs ook een honorariumregeling is getroffen.'

Maar wat is reëel en hoe zo'n honorarium te betalen? Jeroen Eisinga: 'In de periode dat ik mijn solo in Schiedam had, trok het museum 20 duizend bezoekers. Waarom kan een museum daar geen verdeelsleutel op loslaten - zodat de kunstenaar een met de royalties van een boek vergelijkbaar percentage van een kaartje van 10 euro krijgt?' Rob Voerman vindt dat er eindelijk eens een serieuze lobby richting Den Haag moet komen. 'Kan het Mondriaan Fonds daarin niet ondersteunen? Dit probleem is zo groot - daar kun je als individuele kunstenaar geen oplossing voor vinden.' Anne Wenzel zoekt het in slagvaardigheid: 'Stelt een museum dat het geen geld heeft om jou te betalen? Trap er niet in. Een instituut heeft altijd meer geld dan een kunstenaar. Dus noem een normaal bedrag, maar zeg erbij dat je hen tegemoet wilt komen door korting te geven - vanwege de bezuinigingen.'

Bron: <http://www.platformbk.nl/2012/11/schap-1-art-matters/>

The Bigger Picture

Reactie op “Kunstenaars: Musea zijn soms krenterig” van Lucette ter Borg

Steven ten Thije

Op 8 mei publiceerde NRC een artikel van Lucette ter Borg “Kunstenaars: Musea zijn soms krenterig”, over de honorering van kunstenaars door musea bij solotentoonstellingen. Het artikel schets het beeld van het museum als uitbouter van kwetsbare kunstenaars. Een beeld dat een dag later in een redactioneel commentaar nogmaals bevestigd wordt. Beide artikelen stellen een belangrijke thema aan de orde, maar musea afschilderen als de boeman doet de werkelijkheid te kort. Hier onze poging om een iets vollediger en genuanceerder beeld te geven van de situatie

Musea zijn net als de fondsen spelers in een veel bredere kunsteconomie die gedomineerd wordt door de kunstmarkt. Die markt is zeer internationaal en niet erg transparant met een jaarlijks omzet van 50 miljard dollar. Een klein aantal kunstwerken wordt verkocht voor astronomische bedragen. Het levert een zeer onevenwichtige inkomenspiramide bij kunstenaars op, waarbij een handvol kunstenaars goed verdient en de grote massa het nakijken heeft. Toch is en blijft de logica binnen de kunstwereld dat kunstenaars hun inkomen halen uit verkopen.

Publieke musea hebben op de kunstmarkt een ingewikkelde rol als belangrijke keurmeesters met weinig middelen. Ze kopen aan, treden op als coproducent bij nieuw werk en tonen. Alle drie de activiteiten kunnen kunstenaars geld opleveren. Bij een aankoop is dat evident, maar een geproduceerd werk kan worden verkocht en tonen kan de marktwaarde verhogen. Het is daarmee lastig om een eenduidige methode te bepalen hoe een kunstenaar te ondersteunen. Soms is een honorarium op zijn plaats, soms een aankoop, soms een coproductie om een werk te realiseren en soms is zichtbaarheid alleen al genoeg. Probleem is dat musea zelden met kunstenaars een goed en helder gesprek voeren. De vraag daarbij is hoe krijg je belangen helder en hoe zorg je ervoor dat die fair bemiddeld worden.

Waar we voor moeten uitkijken is dat de oplossing de situatie niet onnodig vercommercialiseert. De directeur van het Mondriaan Fonds, Birgit Donker, suggereert bijvoorbeeld dat een kunstenaar zou kunnen delen in de opbrengst van de kaartverkoop.* Maar los van het feit dat kaartverkoop vaak maar een klein deel van de kosten dekt, geeft een dergelijke constructie ook een prikkel om een bepaald type kunst te maken. En het opent de deur naar andere marktgerichte redeneringen: moet bijvoorbeeld een museum of een fonds niet, bij verkoop, de investering in een werk terugvragen? Al dit soort constructies introduceren financieel rendement als criterium voor succes en vermengen zo steeds meer inhoudelijke en financiële argumenten. De publieke gelden van het Mondriaan Fonds zijn juist bedoeld om ook andere afwegingen te maken, waarbij publiek belang centraal staat.

Voor het Van Abbemuseum zou de discussie niet alleen over honoraria moeten gaan, maar zou deze zich moeten richten op de structuur van de kunsteconomie die ervoor zorgt dat zo weinig in de zak van de kunstenaar belandt. Hiervoor zouden kunstenaars, musea, fondsen, galeries en verzamelaars, gezamenlijk moeten zoeken naar oplossingen en niet vervallen in

vingerwijzen. Laat bijvoorbeeld Nederlandse Museum Vereniging, Platform Beeldende Kunst, de Galerie Vereniging en het Mondriaan Fonds de tijd nemen om tot een vorm te komen die transparantie in het veld bevordert en als centrale doelstelling heeft om de inkomenspositie van kunstenaars te verbeteren.

Het Kuratorium van het Van Abbemuseum

Nick Aikens

Christiane Berndes

Ulrike Erbslöh

Charles Esche

Diana Franssen

Annie Fletcher

Steven ten Thije

*Rectificatie: Birgit Donker heeft ons erop gewezen dat wij het standpunt van NRC Handelsblad met haar standpunt verwarren. Zij vindt niet dat kunstenaars moeten delen in de opbrengst van de expositie, maar dat ze een honorarium moeten krijgen. Especially in this contested time, when one should not set people, and our audiences, equal to their governments and glow with schadenfreude. "

Bron: <http://thekitchen.vanabbe.nl/2014/05/21/the-bigger-picture-reactie-op-kunstenaars-musea-zijn-soms-krenterig-van-lucette-ter-borg/>

Met sommige musea heb je als kunstenaar geen vijanden meer nodig

Niek Hendrix

Kunstenaars verdienen geld door werk te verkopen, dat is duidelijk. Maar soms zijn ze een hele tijd bezig om een museale solo in elkaar te zetten. Dat doen ze dan natuurlijk het liefst met werk wat ze echt zouden willen maken en niet direct werk wat verkoopbaar is. Het is dan dus begrijpelijk dat een museum (die doorgaans over publieke geldstromen beschikken) daar budgetten voor vrijmaakt. Toch blijkt dit niet altijd zo te zijn bleek recent al in het NRC in een artikel van Lucette ter Borg die onder andere Dick Verdult aan het woord liet over zijn solo-presentatie bij het Abbemuseum in 2011.

“Dick Verdult (1954) kreeg voor de kolossale totaalinstallatie die hij in 2011 in het Van Abbe-museum in Eindhoven ontwierp, „geen enkele dagvergoeding“. Voor de elf maanden die hij aan de tentoonstelling werkte, was er evenmin honorarium. „2011“, zegt Verdult, „was mijn armste jaar ooit.“ Hij produceerde niet alleen nieuw werk voor zijn acht zalen omvattende solo in Eindhoven, maar ontwikkelde het hele inhoudelijke concept. „Gaandeweg de voorbereiding bleek dat het Van Abbe de productie niet gedekt kreeg. Het gat moest gevuld worden door een zak met geld van het Mondriaan, die ik persoonlijk moest aanvragen. Het museum kocht na afloop een werkstuk aan.”

Elders in het artikel werden kunstenaars aangehaald die ondanks een museale presentatie bijna failliet zijn verklaard. Birgit Donker (directrice Mondriaan Fonds) publiceerde eerder een artikel waarin ze vond dat musea kunstenaars diende te betalen voor een project.

Helaas zijn kunstenaars in Nederland vaak sluitpost op de begroting. Vanuit de redenering dat ze blij mogen zijn met een expositie, krijgen ze dikwijls niet betaald voor het werk dat ze doen. Het resultaat is dat kunstenaars moeten toeleggen op een expositie.

En inderdaad, het kan toch niet de bedoeling zijn dat een kunstinstituut bezuinigt op juist de rede dat ze bestaan, de kunst.

Vandaag reageerde het Abbemuseum met een door het kernteam ondertekende brief. Daarin wordt gesteld dat er niet alleen naar musea gekeken moet worden maar naar de markt als geheel. Geen onterecht punt, want het is makkelijk de zwarte piet toe te spelen naar de musea. Veel musea krijgen financiële middelen uit publieke gelden (waaronder het Mondriaan Fonds) en ze kunnen het geld maar 1 maal uitgeven. Oftewel, als er meer budgetten zijn, is er ook meer mogelijk. De mogelijkheden zijn als volgt;

“Ze kopen aan, treden op als coproductent bij nieuw werk en tonen. Alle drie de activiteiten kunnen kunstenaars geld opleveren.”

Daarnaast leven veel kunstenaars van de verkopen van hun werk. Door werk te tonen in musea krijgt een werk misschien meer waarde of wordt het eenvoudiger verkocht. Ook dat kan natuurlijk het geval zijn.

Waar we voor moeten uitkijken is dat de oplossing de situatie niet onnodig vercommercialiseert.

Dat is natuurlijk waar. Het moet niet de bedoeling zijn dat de kunstenaar werk maakt wat in eerste instantie al verkoopbaar is, en dat te tonen in het museum. Alleen, dit is niet wat het Van Abbe bedoelt. Die denkt vanuit de positie van het museum. Het is toch niet de bedoel-

ing dat een museum een bepaald type kunst laat zien of dat de kunstenaar dat gaat doen? Het is natuurlijk zo dat het museum zichzelf ziet als een autonome vrijplaats. Het probleem is alleen, hoe kan een kunstenaar totale autonomie hebben als deze zelfs een financieel of economisch belang heeft bij de tentoonstelling? (Om maar niet te spreken van een eventueel faillissement). Wie zichzelf puur moet bedruipen met de verkoop van werk, moet wel verkopen als deze een museale tentoonstelling krijgt bij het Van Abbe, want met de verkoop van een enkel werk (waarvan misschien de galerie de andere helft krijgt) is het zeer mogelijk dat je je kosten van een 11 maanden zwoegen er nog niet uit hebt.

In plaats van dat het Van Abbemuseum zichzelf in de spiegel aankijkt en verantwoordelijkheid neemt door bijvoorbeeld eens een goed gesprek vooraf te doen (dat doen ze nu blijkbaar nog altijd niet zoals in het artikel duidelijk vermeld wordt). Schuift ze de verantwoordelijkheid van zich af. Nog altijd is de kunstenaar de sluitpost van de begroting. Bij het Van Abbe is de kunstenaar de afvoerputje van de begroting.

Het signaal wat het Van Abbemuseum daarmee afgeeft aan de buitenwereld is er 1 die het instituut en haar (ongeveer 30 ambtenaren met salaris en voorwaarden) werknemers ziet als meer van belang dan de kunstenaar die er eigenlijk centraal zou moeten staan. De prioriteiten liggen blijkbaar bij het voortzetten van het instituut (het museum) en niet het initiatief (de kunst tonen en mogelijk maken). De kunstenaar wordt haar autonome vrijplaats (het museum van oudsher) ontnomen want de autonomie ligt blijkbaar dan toch in de commerciële kunstmarkt. Dat verklaart misschien ook wel waarom een solobooth op Basel of Frieze tegenwoordig net zo prominent op de CVs van kunstenaars prijkt als een solo in een museum. Daar is weinig mis mee, maar juist musea beloven die autonome vrijplaats te zijn en kunnen die illusie blijkbaar in sommige gevallen niet waar maken.

Natuurlijk is het Van Abbemuseum niet het enige museum waar kunstenaars soms geen of nauwelijks honorarium ontvangen. Maar het signaal dat het Van Abbemuseum nu naar buiten brengt is dat de kunstenaar maar blij moet zijn met de aandacht. Geld gaat wel naar andere belangrijkere dingen. Het gaat niet om het geld, maar wel om de houding die hiermee wordt ingenomen.

Met een museum als het Van Abbemuseum heb je geen vijanden meer nodig. Het wordt tijd dat musea verantwoordelijkheid nemen voor zichzelf en hun begrotingen. Alleen zo kan de autonomie van de kunstenaar gewaarborgd blijven, die hebben ze immers zo hoog in het vaandel in Eindhoven...

(in Engeland woedt op dit moment dezelfde discussie)

P.S. Steven ten Thije (een van de ondertekenaars van de reactie van het Van Abbe) heeft laten weten dat het museum het probleem wordt erkend en er gekeken wordt naar een oplossing.

Bron: <http://www.lost-painters.nl/met-sommige-musea-heb-je-als-kunstenaar-geen-vijanden-meer-nodig/>

Kunstenaarshonoraria: reactie Platform BK op Van Abbemuseum

Jack Segbars

Platform BK ondersteunt de oproep, zoals die doorklinkt in dit statement van het Van Abbemuseum, om te werken aan een inrichting van de kunstproductie die meer marktonafhankelijk is. De structuur van de kunsteconomie als geheel is inderdaad waar de discussie over zou moeten gaan. Het gesprek moet dan ook gevoerd worden door alle partijen die onderdeel zijn van die keten van productie: musea en instituten, fondsen, galeries, politiek en kunstenaars. Ons cultureel leven kent een economische ondergrond. De verwevenheid hierbinnen is groot en de verwarring compleet. Er bestaat momenteel geen model voor de kunstproductie dat uiteindelijk uitgaat van een niet-financiële validatie, hoezeer er ook wordt gesproken over 'inhoudelijke' argumenten, en hoezeer er wordt voorgesteld dat deze gescheiden zouden zijn. Dit volgt uit de inrichting van ons maatschappelijk model zoals het gekozen is: de markt is het uiteindelijke validerend mechanisme en de laatste vector waarlangs de productie is geijkt. Inhoudelijke en financiële argumenten zijn in het bestaande systeem bij voorbaat aan elkaar gekoppeld.

Het is niet zo dat het Mondriaan Fonds als meest belangrijke nationale subsidieverstrekker, niet-commerciële afwegingen als enige en geïsoleerde criteria zou kunnen maken bij een subsidieverstrekking. Daarvoor zijn de politieke kaders te dwingend geformuleerd die uiteindelijk landen bij de validatie van het marktmechanisme. Hierin bestaat de dubbele boodschap: inhoudelijkheid staat voorop, maar evenzogoed zijn de tuchtelementen van de markt: ondernemerschap, bereik en zichtbaarheid criteria bij het vaststellen van wat subsidiabel is.

Dat het Van Abbemuseum hier nu aanspraak maakt op de bemiddelende rol van het Mondriaan Fonds tot een minder commercieel raamwerk van kunstproductie, miskent deze realiteit. Of legt althans de verantwoordelijkheid daar. Het Van Abbemuseum weet dat het zelf een rol speelt in het valideren van dit mechanisme: een presentatie in het museum geeft een kunstenaar een vermeerderde marktwaarde, hoezeer die ook langs de kritische functie en gewenste sociale inbedding van kunst verloopt.

Aanspraak maken op gemeenschapsgelden doorkruist deze circulatie niet en isoleert deze evenmin van de marktwerking, het voedt slechts de bestaande circulatie. De logica van de kunstenaar die uitsluitend (en uiteindelijk) van verkoop afhankelijk is, blijft intact. Voor de kunstenaar geldt precies dezelfde discrepantie tussen de intentioneel publieke functie en de afhankelijkheid van de markt.

De rol van het museum is veranderd, de rol van de markt is veranderd. De markt is van een welwillend burgerlijk patronaat dat nog voeding had met het culturele leven overgegaan tot een onpersoonlijk speculatief instrument, met nauwelijks nog terugkoppeling tot het culturele veld en de gemeenschappelijkheid. De droom van het privaatpublieke orderingsprincipe delft het onderspit tegenover de logaritmen van de financiële systemen. Hierin geldt geen notie van gemeenschappelijkheid waarop nog steeds de idee van de gedeelde modernistische functie van kunst is gebaseerd.

Bij het instorten van de voorheen museale functie van het 'verzamelen' als hoeder en steller van het culturele erfgoed is het museum tegelijkertijd een productiehuis geworden. Qua verzamelfunctie legt het museum het af tegen de financiële grootmachten: het zijn banken, oligarchen en verzekeraars die de top bemachtigen zonder dat deze daar een publieke toonfunctie tegenover hoeven te stellen. Ook vanuit eigen artistieke overwegingen is deze hiërarchische taakstelling afgelegd en is de afstand tussen productie en historiserende canonvorming geslecht. Wat rest is een inhoudelijke presentatiefunctie als publieke taak, zonder dat hierbij nog de 'verzameling' of uitbouw daarvan, op bestaande leest, het primaire doel kan zijn. Het terugveroveren van de publieke taak kan alleen liggen in het accepteren van en reageren op deze condities.

Bij zo'n taakstelling moet een kunstenaar, die samen met het museum in deze 'presentatiewijze' voorziet, beschouwd worden als coproductent. Om de cyclus van productie en marktvalidatie te doorkruisen, zou de inbreng van de kunstenaar dan ook gedekt moeten worden door een verzekerde honorering. Deze kan in de vorm van hang- en stageld georganiseerd worden en in de vergoeding van een tijdsinvestering. Het museum kan hierbij programmeren zoals het op 'inhoudelijke' gronden goeddunkt en een curatorische functie terugveroveren. De kunstenaar kan produceren zonder de dwang van 'investering' met een onzekere uitkomst. Beiden produceren dan een publiekstaak die losgekoppeld kan worden van niet alleen de tucht van de markt, maar ook de absorberende werking van de markt. Een dergelijk model valideert culturele presentatie vanwege de publieke noodzaak tot zichzelf. Dit is een visie die politiek gestut zou moeten worden, en waarvoor draagkracht en financiële dekking nodig is. Dat de transparantie bevordert dient te worden is een absolute noodzaak. En inderdaad heeft aan vingerwijzen niemand wat. Taak is nu duidelijk te krijgen wie welk model van kunstproductie voor ogen staat en langs welke condities.

Bron: <http://www.platformbk.nl/2014/05/kunstenaarshonoraria-reactie-plat-form-bk-op-van-abbemuseum/>

Honorarium: volg de Denen

Birgit Donker

Voor de Prix de Rome 2013 maakte Remco Torenbosch een werk met als uitgangspunt de Europese vlag. Hij verzamelde materiaal uit de verschillende lidstaten, die ieder een eigen interpretatie aan de eenheidsvlag bleken te geven. Het leidde tot een rijke schakering aan stoffen en kleuren.

Dat Europa uitblinkt in eenheid in verscheidenheid blijkt ook als het gaat over het kunstenaarshonorarium. Het was één van de onderwerpen die ter tafel kwamen op een bijeenkomst in Helsinki met een zestal organisaties voor beeldende kunst in Europa, waaronder het Mondriaan Fonds. In Denemarken hebben kunstenaars en musea onlangs een contract gesloten over het honorarium. In Zweden bestaat het al langer. En in Polen doen steeds meer musea er aan.

In Nederland springen musea er nogal wisselend mee om. Het ene museum betaalt kunstenaars een dagvergoeding, terwijl een ander niets betaalt en soms zelfs een werk voor de collectie verwacht als dank. Helaas zijn kunstenaars in Nederland vaak sluitpost op de begroting. Vanuit de redenering dat ze blij mogen zijn met een expositie, krijgen ze dikwijls niet betaald voor het werk dat ze doen. Het resultaat is dat kunstenaars moeten toeleggen op een expositie. Dat kan toch niet de bedoeling zijn? Zeker niet nu we van kunstenaars vragen dat ze cultureel ondernemer zijn - alsof ze dat vroeger niet waren, maar dat terzijde. Het Mondriaan Fonds probeert op verschillende manieren bij te dragen aan het broodnodige besef dat het normaal is ook kunstenaars te betalen voor hun werk. Door een reëel honorarium verplicht te stellen bij onze bijdragen voor opdrachtgeverschap - of de opdrachtgever nou een museum is, een school of twee boerinnen. Door erop te letten dat musea in een begroting voor een projectinvestering bij de post 'honoraria' ook de uren opnemen die de kunstenaar in de expositie steekt. En tot slot door zelf het goede voorbeeld te geven: de kunstenaar die werkt voor de Biënnale van Venetië krijgt een honorarium, bijvoorbeeld, en ook de drie kunstenaars die het staatsieportret van Koning Willem-Alexander maakten en daarmee bovendien hun auteursrechten van dit werk opgaven, krijgen daarvoor betaald.

Het zou goed zijn als we in Nederland het voorbeeld zouden volgen van landen als Zweden en Denemarken. Met een algemene afspraak tussen instellingen en kunstenaars. Waar die instellingen in sommige gevallen dan wel een bijdrage krijgen van de overheid om het honorarium te kunnen betalen. Zodat kunstenaars niet meer het kind van de rekening zijn.

Bron: http://www.mondriaanfonds.nl/Blog/item/2014_04_17_honorarium/

Hang- en stageld

Platform BK

Platform Beeldende Kunst pleit voor:

1. Het invoeren van hang en stageld ten behoeve van de scheppende kunstenaar. Naar Deens voorbeeld (zie bijlage I: Display Remuneration) pleit PBK voor een systeem waarin het museum of de presentatie-instelling een vergoeding afdraagt in ruil voor het bruiklenen en tentoonstellen van kunstwerken.
2. De realisatie van een gedegen onderzoek naar de beoogde kosten voor invoering van hang- en stageld in de Nederlandse kunstsector. De geraamde kosten voor het Display Remuneration beleid in Denemarken zijn circa 450.000 euro per jaar. Na schatting zal een Nederlandse equivalent van het beleid op circa 2.000.000 euro per jaar begroot worden.
3. Het verduidelijken van de driedelige taak van musea in relatie tot de bezoldiging van kunstenaars:
  - Productie - Het uitkeren van productiekosten aan de scheppende kunstenaar, incl. investering in tijd (honoraria).
  - Presentatie - Hang en stageld, Display Remuneration
  - Collectie - Eventuele collectie aankopen zijn een kerntaak van het museum en dienen ten gevolge niet beschouwd te worden als tegenprestatie voor de aanvullende geleverde arbeid van de kunstenaar.
  - Door de kunstenaarsvergoeding te splitsen in afzonderlijke segmenten worden de kosten en berekening ervan voor alle partners makkelijker te overzien.

Voor de invoering van een 'hang- en stageld beleid' moet het kabinet een nieuw budget beschikbaar stellen; het mag en kan niet ingehouden worden van de schaarse middelen van het huidige cultuurbudget.

De overheid moet haar verantwoordelijkheid tonen als werk- en opdrachtgever; die musea en presentatie-instellingen die publiekelijke middelen ontvangen vallen onder eindverantwoordelijkheid van de Nederlandse overheid.

Evenzeer kan het erkennen van het museum als (partieel) productiehuis een ruimte creëren waar kunst geproduceerd en getoond kan worden zonder afhankelijk te zijn van de markt.

Zoals ook een investering in bijvoorbeeld veiligheid geen economisch rendement oplevert maar toch zeer belangrijk wordt geacht, zo levert het investeren in kunst een waardevol cultureel rendement op.

Links naar andere artikelen

Susan Jones; By paying artists nothing, we risk severing the pipeline of UK talent. http://www.theguardian.com/culture-professionals-network/culture-professionals-blog/2014/may/19/paying-artists-nothing-uk-talent?CMP=new_1194

Mark Brown; Not paying artists deeply entrenched in gallery culture, research suggests. <http://www.theguardian.com/artanddesign/2014/may/26/not-paying-artists-gallery-culture-publicly-funded-exhibitions>
<http://www.payingartists.org.uk/>

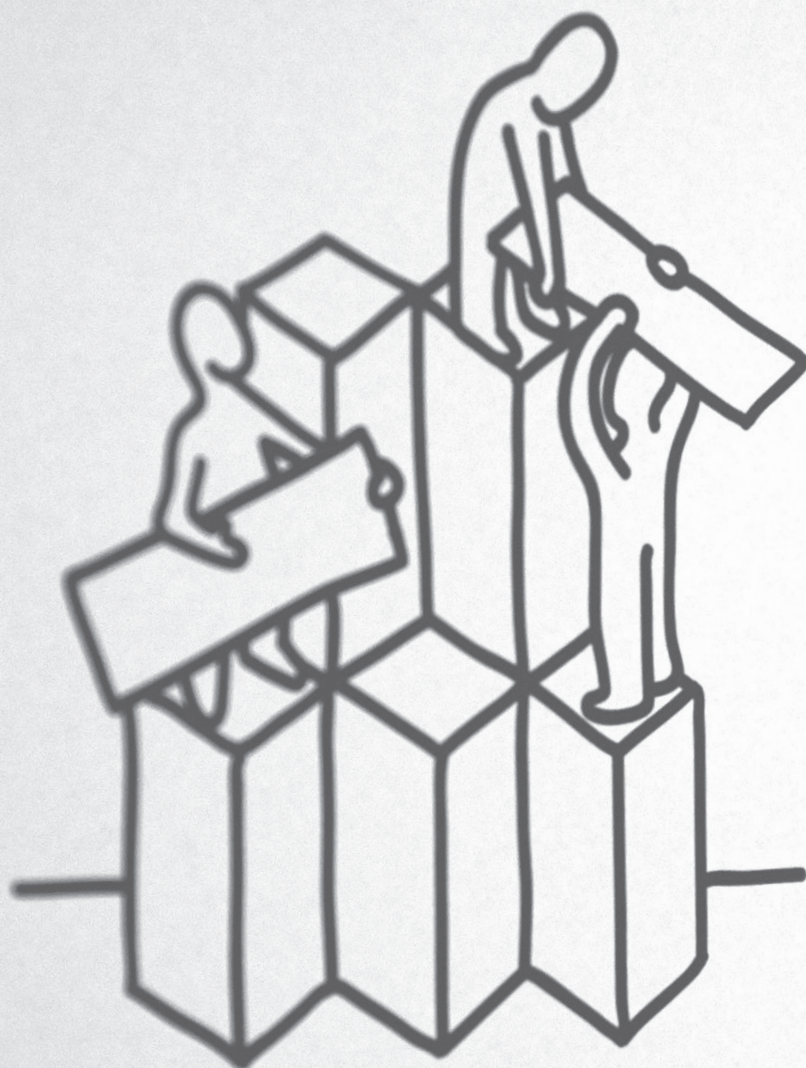
Canada

Leah Sandals. 5 Things You May Not Know About the National Gallery Artist Fee Fight. <http://www.canadianart.ca/news/2013/11/26/carfac-national-gallery-supreme-court-over-artist-fees/#sthash.CG1t4t4c.dpuf>

Leah Sandals; Updated: Artists Win Appeal Against National Gallery of Canada. <http://www.canadianart.ca/news/2014/05/14/artists-org-wins-appeal-against-national-gallery-of-canada/#sthash.Km5F1WMA.dpuf>

illustration: Studio Inherent

Vereniging Platform Beeldende Kunst onderzoekt de rol van kunst in de samenleving en vertegenwoordigt kunstenaars, ontwerpers en andere culturele producenten.

Word ook lid: https://platformbk.banster.nl/vereniging/lid_worden

PLATFORM BK